

tike, i vid njenog razotudujućeg dejstva S tim u vezi ne treba nikako gubiti iz vida da je socijalistički društveni sistem, sistem sa vanredno naglašenom komponentom svesnog usmeravanja razvoja društvenih odnosa i da je on objektivno prisiljen da ovu komponentu neguje kako bi prevladao haotičnu stihijnost postavne društvene strukture i društvenih odnosa uopšte. Međutim, po logici samog tog sistema, ova se politika u njemu preobražava kroz njen proces humanizacije i socijalizacije, i to u tom smislu i na taj način, što se za pojedine njene aspekte vezuju one grupe ljudi koje ih najneposrednije doživljavaju, koje, dakle, mogu da formiraju najkvalifikovaniji uvid u tokove onog političkog aspekta za koji su se vezali. Ovo nas upućuje na zaključak da politika u oblasti kulture mora da izražava najdublje slobodno formirane potrebe ljudi, i to kako stvaralačke njihove potrebe tako i potrebe njihovog kulturnog življenja, kulturne potrošnje. Na taj način se ostvaruje neophodno prevladavanje stihijnosti u kulturnom progresu i to sve manje uz intervenciju države, (što je tipično otuđenje politike), a sve više kroz intervenciju samog tog društva, tj. ostvaruje se svesno usmeravanje kulturnog razvoja kroz mnoštvo racionalnih jezgara formiranih na različitim nivoima i u različitim pravcima, na primer na nivou svih političko-teritorijalnih jedinica, i u svim vertikalno i horizontalno povezanim kulturnim grupacijama i profesijama.

Već podavno započeti proces socijalizacije politike u nas, opisao je otvorenice upravo takvu razvojnu liniju, pa se stoga nameće pitanje, na šta upućuju iskustva tog procesa praktično ostvarenog u našem socijalističkom društveno-političkom sistemu.

Možemo slobodno reći da je proces demokratizacije politike u našem društvu, normativno gledano, rezultirao radikalnim preporodima te politike, koja je na svim područjima društvenog života utopljena među ljude i svjedena na direktan odnos među tim ljudima. Stiče se utisak da taj sistem počiva i da on kao svoj najvažniji vitalni uslov pretpostavlja ispoljavanje slobodne inicijative i stvaralačke energije građana i poslanika na svim punktovima društvenog života. Međutim, kada je već ovdje o kulturi reč, meni se čini, da onda treba konstatovati najmanje dve globalne činjenice: Prvo, tempo porasta kulturnog nivoa društvene sredine, dakle one sredine koja treba da kvalifikovano vodi kulturnu politiku i politiku uopšte, ne ide u korak apsolutno sa tempom i brzinom procesa normative demokratizacije.

Proces demokratizacije, međutim, pretpostavlja odgovarajući porast kulturnog nivoa njegovih pretpostavljenih nosilaca, bez čega je apsurdo računati da će oni faktički i kvalifikovano držati taj proces u svojim rukama. Razloge ovom neskladu, čini mi se, treba, između osta-

log, tražiti u suviše ekstenzivnom delovanju zakona našeg robovo-novčanog tržišta, a zakona vrednosti posebno. U tim uslovima, relativno nizak nivo životnog standarda našeg čoveka isključuje ponajpre, nema sumnje, potrošnju kulturnih dobara, tim pre što naš prosečan čovek još uvek ne poseduje ni toliko kulture da bi osećao neku naročitu životnu potrebu za tom kulturom. Otuda komercijalizacija kulture, što je dosta izražena, karakteristika naše kulturne politike, ima očigledno daleko-sežne negativne posledice.

Druge konstatacija tiče se i odnosi se na domen umetničkog stvaralaštva, u kom pogledu možemo reći da investiranja i realizovana sloboda u umetničkom stvaralaštvu apsolutno ne odgovara normativno i programski stvorenim uslovima ostvarenja slobode u ovom domenu.

Stvar je upravo u tome, a to sam maločas već donekle izrazio, da ova naša društvena stvarnost, i socijalizam koji u njoj gradimo, ne može da normalno opstane i dalje se razvija i ne može da dobije svoju pravu i punu sadržinu bez slobodne stvaralačke borbe mišljenja na svim područjima društvene aktivnosti, tj. bez onoga što bi mogli da nazovemo tražilačka kritika te društvene stvarnosti. Umetnik bi se stoga, ako već uspostavlja u svojoj umetničkoj tvorevini odnos sa društvenom stvarnošću u kojoj živi, najčestitije odložio socijalizmu koji se u njemu gradi time što bi otvoreno izražavao svoja umetnička uverenja o toj stvarnosti, humanistička, a to nije nikakvo ograničenje, koristeći svu slobodu koju zaista izdašno pruža, pretpostavlja i iziskuje kako Program Saveza komunista, tako i celokupan normativni sistem našeg društva.

Uprkos tome, mi još uvek nemamo takvo celovito umetničko delo za koje bi mogli da kažemo da predstavlja stvaran izraz umetnički doživljene naše savremene društvene stvarnosti. Desilo se i dešava se, dakle, to da umetnici, koji skoro po definiciji nastupaju u ime slobode i za slobodu, tu istu slobodu na delu izneveravaju čineći ujedno izdajstvo prema sebi samima i prema umetnosti. Ipak, čini mi se da je moguće utvrditi stvarne uzroke ovakvog ponašanja umetnika, mada ne i opravdanje za takvo ponašanje. U iznalaženju tih uzroka ponovo se treba obratiti društvenoj stvarnosti i faktičkom stanju u njoj, tj. raskoraku (još uvek postojećem) između normativnog i stvarnog u njoj.

Nema sumnje, kao što je već gore naglašeno, formalno gledano, birokratskom pašaluku pod normativnom kapom našeg društveno-političkog sistema apsolutno nema mesta. Pa ipak, birokratizam je tu, još tu i tamo aktivno prisutan u našim društvenim odnosima, kad-kad drastično negirajući i iskrivljavajući osnovne vrednosti i osnovne intencije sveobuhvatnog procesa demokratizacije politike. Stiče se utisak kao da tom procesu nikako ne polazi za rukom da obavi u celosti upravo jedan

od svojih osnovnih zadataka, da izvrši radikalno obračun sa birokratizmom, istine ne onim formalno uspostavljenim, već onim faktičkim, te stoga, perfidno spletenim, koji se međutim temelji na društvenoj realnosti van njegovih normativnih okvira i njegovog stvarnog domašaja, tj. koji se temelji, ukoliko rečeno, uglavnom na postvorenju i izvanredno složenoj i opterećenoj socijalnoj strukturi ili relativno primitivnoj konkretnoj društvenoj sredini koja taj birokratizam rađa i koju on parazitski natkriljuje i pokušava da potisne. Tako se taj proces demokratizacije politike razvija stalno trepci i pateći od apstinencije njegovih pretpostavljenih nosilaca, od subjektivnih snaga (uključujući tu svakog pojedinca u našem društvu) koji moraju da mu udahnu stvarni smisao i sadržinu svojom slobodnom stvaralačkom inicijativom, stvaralačkom borbom mišljenja i stavova i svojim kritičkim odnosom prema društvenoj praksi. Stoga se ovdje na jednom sa stanovišta stvarnih društvenih potreba normativna prava i slobode preobražava u dužnost njihovog korišćenja, ako se hoće stvarno deplasirati oni birokratizmu naklonjeni elementi koji, u raznim radnim kolektivima, društvenim i političkim organizacijama, drže pod svojom kapom sve istine i sva pravica rešenja. Desi li se da pribavi realnu moć ovaj perfidni birokratizam, u ime socijalističkog demokratizma i socijalističkog humanizma, poziva sredinu koju natkriljuje da izrazi svoju volju i da sudove o konkretnoj praksi, a zatim opet u ime najdubljih i najlepših socijalističkih izjava, žurno tu volju pokušava da izrazi sam ili teži da sredinu stavi u situaciju da prihvati sugeriranu volju, ukoliko ne želi da rizikuje da bude etiketirana kao antisocijalistička, jer on uvek deklarise i sebe tretira kao jedinog, bogom danog, izvornog tumača principa socijalističke prakse. U to ime on će izricati politički i ideološku kvalifikaciju svakog javno izraženog mišljenja, svakog kritičkog odnosa prema praksi, svakog kulturnog vrenja i pomeranja duhova, pri tom posebno žurando procenjujući političku vrednost njemu upućenih kritika, tretirajući kao kritizetstvo i lični napad. Tako, suprotno onom što se hoće, apstinencija dosta često postaje deviza spokojstva i lojalnosti, povlađivanje i podajstvo deviza društvene afirmacije, a karijera se u takvim slučajevima karijeristički ostvaruje.

Nema sumnje, ovakvo faktički otuđeno stanje reperkutuje se i na području kulture i umetnosti, nagrizajući i sam stvaralački čin i opredeljujući ponašanje umetnika na ovaj ili onaj način. Opredeli li se umetnik za bilo koju od gore navedenih deviza ponašanja, on prvo izražava nisku društvenu svest i nerazumevanje duha našeg društvenog sistema i njegovog progressa, i, drugo, on na taj način čini podvalu umetnosti i samom tom društvenom

sistemu, po maltene istom principu po kome jedan radni kolektiv čini podvalu društvu proturajući nekurentnu robu na tržište, ili pak radni kolektiv koji čutke pravda račune svom direktoru za počinjene bahanalije.

Očigledno je, dakle da su subjektivne snage u nas stavljene u situaciju povoljniju nego ikad da na bezbolan način stvarnom progressu prokrče put. Stvar je u tome što taj proces demokratizacije još uvek zaostaje relativno nerazvijeno društvene svesti i nerazumevanje njegovih pretpostavljenih nosilaca, u čemu će politika još duže vreme nalaziti osnovu svoga faktičkog otuđenja.

Ako još uvek i nemamo takvu društvenu atmosferu u kojoj bi došlo do potpunog sklada između normativno utvorenih prava i sloboda i onih faktički ostvarenih i u kojoj bi humanizam bio u svakom slučaju potvrđen na delu, subjektivne snage moraju same stvarati takvu atmosferu u vatri kritičkog odnosa prema društvenoj praksi koja principu tog sistema deformise. Takva atmosfera ne visi o čiviluku, niti može biti oktroisana, nju subjektivne snage moraju izboriti, pri tom stalno u takvom živom procesu izdvajajući one stvarne socijalističke vrednosti i formirajući svest o tim vrednostima, na bilo kom punktu društvene aktivnosti. Umetnik pri tom mora sačuvati svojstvene mu vrline, iskrenost, hrabrost i svoja humanistička uverenja koja su inače zajednički imenitelj za ideale svih progressivnih snaga u socijalizmu.

● VELJKO RUSI:

Ja bih samo ukoliko hteo da ukazem na izvesne suprotnosti koje su nastupile između prvog i drugog diskutanta kako bi našu diskusiju bolje usmerili. Mislim da je prvi diskutant pre svega tražio neke od polazne tačke između kulture i politike i na jednom opštem nivou tvrdio da su ciljevi kulture i politike identični i to pre svega u tom smislu što idu za ciljem izgrađivanja celovitog čoveka.

U drugom referatu mislim da je došlo do dosta drukčijeg stanovišta u kome se politika uzima kao jedan negativan tip društvenog iskustva, dok se umetnost definiše kao autentični svjedok društvenih zbivanja, da prema tome niti jedna od ta dva društvena područja nisu protivdruštvena. Kao što vidite jedna vrlo interesantna pojava o kojoj bi trebalo nešto progovoriti i kazati kakva je naša dosadašnja praksa i dosadašnje iskustvo. Da li su kultura i politika zaista živeli u jednoj srednjoj simbolji ili nisu, a jedne strane, a s druge strane ukoliko jesu, ili u koliko nisu da već prema tome tražimo identične tačke u kojima bi mogli postići realnu saglasnost ili realne suprotnosti.

radovan pavlovski

POTOP

Modri bubanj Potopa

bije na brđima

U kući na obali strah

Nebo će nam napuniti glavu

teškom vodom

o lepi svete

Rod neka se zakopa pod zemlju

Završi svoj let ptico

ne nosi težinu

Naša slabost je u nogama

Uplašio sam se od brzog kljanja semena

u mračnim ambarima

I sedmog dana na nebu se ukaza

stravična senka Potopa.

2.

Zašiljen grom teškog leta

Moj konj pretrčava

iz mračnih u svetla polja

Gledajući ga pesmu punim strahom

Nebo silazi sa sekirama

koje od belog podneva prave noć

Ja o moj crnoglavi konju u trku

pusti iskre

i zapali me

Noćim u leglu životinja

Biljka sa biljkom mi razgovara nad glavom

Oj duboke vode

ja imam zvezdu

koja vam otkriva misao davljeničku.

3.

Moj konj je u devetom nebu

Sve što sam posejao prvo je rodilo ptac

Krst na nebu i hladna vina

Na nebu se ukazuje stravična senka Potopa

Ne prima me postelja da spavam

Voda me traži kao davljenika.

SA TRECEG STRAZILOVSKOG SUSRETA

